

**Станіслав Чумак**

Військова академія

кандидат історичних наук, доцент (Україна)

e-mail: Stanislav-258@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5160-5048>

## **Становлення Генерального штабу РСЧА як основного планувального та організувального центру Верховного Головнокомандування у Другій світовій війні**

**Анотація.** Метою статті є аналіз процесу становлення Генерального штабу як основного планувального та організувального центру, та водночас органу оперативного керівництва Верховного Головнокомандування в ході Другої світової війни, зокрема, на основі дослідження документів та матеріалів, опублікованих в серії збірників «Руський Архів. Червона серія». **Методологія дослідження** ґрунтується на поєднанні загальнонаукових (аналізу, синтезу, узагальнення) та спеціально-історичних (історико-генетичного, історико-типологічного, історико-системного) методів з методами історизму, системності, науковості та верифікації. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що автор використовує ще практично невідомі дослідникам матеріали збірників «Руський Архів. Червона серія», які містять унікальні документи, що демонструють процес становлення та діяльність Генерального штабу РСЧА, систему збору даних та оцінки обстановки, планування операцій, їх підготовки та ведення. **Висновки.** Аналіз документів збірників дає можливість сформулювати чітке уявлення про особливості становлення та роботи Генерального штабу. Про те, як з кожним місяцем удосконалювався процес отримання інформації, її обробка, аналіз та як вироблявся ритм роботи, продиктований війною. Свідченням цього є постійне підвищення його ролі в розробці планів кампаній, стратегічних та фронтових операцій, підготовці та використанні резервів, координація зусиль груп фронтів. Значною була роль Генштабу вже у підготовці та плануванні контрудару, а потім і контрнаступу під Москвою. Особливе значення мало своєчасне створення резервних армій, – збереження таємниці зосередження їх у важливих районах, організація взаємодії між фронтами. Саме це, як видно зі змісту документів, і зумів належно організувати Генштаб. Та водночас через припущені Верховним Головнокомандуванням Червоної Армії серйозні прорахунки сповна реалізувати досягнуті результати не вдалося, а загальний наступ на всіх стратегічних напрямках був через це приречений на невдачу.

**Ключові слова:** Генеральний штаб РСЧА, Ставка Верховного Головнокомандування, Наркомат оборони, радянські штаби.

**Постановка проблеми.** Хід та результат не лише окремих операцій, кампаній, а й усієї війни залежали від стратегічних рішень та ефективної діяльності вищого стратегічного командування. Тому об'єктивний аналіз матеріалів, що висвітлюють процес становлення та діяльності Генерального штабу, процес прийняття стратегічних рішень дає можливість зрозуміти як залежали успіхи наступальних чи оборонних операцій від того, наскільки якісно здійснювалося управління радянськими збройними силами військово-політичним керівництвом. А також, як відбувалася взаємодія Ставки Верховного Головнокомандування та Генерального штабу. Саме в документах та матеріалах, опублікованих у серії збірників «Руський Архів. Червона серія» відображено роботу Генерального штабу як основного планувального та організувального центру.

**Аналіз джерел та останніх досліджень.** У радянській історіографії є доволі значна кількість публікацій, що відтворюють діяльність Генерального штабу в роки війни. Але ця тема залишається повністю не розкритою, а низка важливих моментів – зовсім не висвітленою [Великая Отечественная война, 1995]. Адже лише невелику кількість документів знаходимо в мемуарах Г. Жукова [Жуков Г. К., 1992] та А. Василевського [Василевський А. М., 1988]. Деякі згадуються в збірнику, що був засекреченим до початку 1990-х років – «Сборник документов Головнокомандования за период Великой отечественной войны», 1968 р. Окремі документи наводять у публікаціях, виданих вже після розпаду СРСР, наприклад, праця В. Данилова «Ставка ВГК. 1941–1945», а також нарис А. Атрохова «Особенности организации управления та зв'язку в роки Великої вітчизняної війни», 2004 р.

.....  
**Мета статті.** Метою статті є дослідження складного процесу становлення та еволюції діяльності Генерального штабу, а також його взаємодії з іншими органами вищого стратегічного керівництва, за матеріалами серії збірників «Руський Архів. Червона серія».

**Виклад основного матеріалу.** Документи серії збірників «Руський Архів. Червона серія» дають можливість простежити те, як Генеральний штаб поступово стає головним робочим органом Ставки Головнокомандування.

Війна як особливий стан суспільства об'єктивно вимагала посилення централізації влади, зміцнення суворого порядку та дисципліни, рішучого попередження антисуспільних явищ. Укази Президії Верховної Ради СРСР, постанови та розпорядження ДКО, вирoki військових трибуналів, що приймалися у руслі виконання їх вимог, знайшли відображення і в чисельних наказах наркомату оборони [Сборник документов Верховного Главного командования за период Великой Отечественной войны, 1968 : 59].

Слід спеціально підкреслити, що в багатьох із них простежується спроба Й. Сталіна перекласти провину та відповідальність за поразки, прорахунки та помилки на інших, жорстоко карати їх за провини, яких немає. Про це свідчить цілий ряд каральних наказів про вирoki генералам, а також накази, в яких йшлося про репресії та утиски по відношенню до родин тих, хто з військовослужбовців здався в полон [Русский Архив: Великая Отечественная, 1997, Т. 23 : 37–38].

Звертають на себе увагу й ті, які носили відверто аморальний характер, як наприклад, наказ про знищення населених пунктів у прифронтовій смузі. Адже його виконання наносило шкоду не стільки загарбникам, як місцевому населенню – насамперед жінкам, дітям, людям похилого віку. Фактично вимоги цих наказів свідомо провокували жертви та страждання серед радянських громадян, які не з власної волі опинилися на окупованій території [Великая Отечественная война, 1995].

Водночас багато спеціальних томів, у яких представлено документи різних керівних інстанцій, переконливо свідчать, що після шоку перших поразок вже на початковому етапі війни вище радянське військово-політичне керівництво зуміло порівняно швидко налагодити міцне та безперервне управління всіма державними військовими та економічними структурами, яке з кожним місяцем удосконалювалось, підвищувалась його ефективність.

Основним оперативним, робочим органом Ставки вже з перших днів війни логічно повинен був стати Генеральний штаб РСЧА. Проте документи збірників вказують на той неспростовний факт, що Й. Сталін на початку війни відверто недооцінював його значення для керівництва фронтами, практично не спирався на нього, систематично направляючи його відповідальних працівників на фронт, сподіваючись саме в такий спосіб спинити наступ противника. Це, однак, в більшості випадків себе не виправдовувало, лише призводило до того, що у відповідальні моменти вироблення і прийняття важливих рішень орган управління армією лишався недієздатним. Це в певній мірі і сприяло такому ненормальному стану речей, що практично до осені 1942 року всі важливі рішення приймалися на найвищому рівні без участі Генштабу [Русский Архив: Великая Отечественная, 1997, Т.23: 58-59].

Становлення Генерального штабу як основного планувального та організувального центру та водночас органу оперативного керівництва Верховного Головнокомандування відбувалося вже в ході війни. Положення про Генеральний штаб було розроблено у серпні 1941 році. В його структуру неодноразово вносились зміни, в результаті чого було затверджено такі основні управління: розвідувальне, облаштування оперативного тилу, військово-топографічне, будівництва укріплених районів, оперативне, шифрувальне.

Як видно з документів, поступово в роботі Генерального штабу центральне місце стали займати саме ті питання, якими він повинен був займатись, а саме: планування, підготовка та проведення стратегічних операцій. Їх задуми формувались за участю Ставки, начальника Генштабу, керівників його оперативного, розвідувального та ряду інших управлінь. Спочатку формувався загальний задум майбутньої стратегічної операції. На наступному етапі конкретизувалась її мета, завдання, стратегія ведення бойових дій. Генеральний штаб здійснював роботу по встановленню сил противника, уточненню характеру місцевості, оцінки оборонних можливостей, стану резервів. Виходячи з цього, визначались напрямки головного та допоміжного ударів, уточнювались потреби військ у матеріально-технічних засобах. [Русский Архив: Великая Отечественная, 1997, Т.23: 40-42].

Після утвердження плану Верховним Головнокомандуючим, Генштаб оформляв директиви Ставки на проведення операцій. В час, який безпосередньо передував цьому у війська направлялися представники Ставки, які, як правило, мали завдання координувати дії декількох фронтів. В деяких випадках Генштаб контролював, як саме проведення операції командуванням, так і особливо організацію взаємодії різних родів військ, що довго було одним із найслабших елементів на оперативному і навіть тактичному рівні [Жуков Г.К., 1992: 24].

Документи свідчать, що у Генштабі здійснювалось узагальнення та оцінка поточної оперативної обстановки на фронтах. А результати отримував Верховний Головнокомандувач кілька разів протягом дня: перший раз – о 10-11 годині по телефону начальником оперативного управління Генштабу, другий раз – увечері в 16-17 годин також по телефону заступником начальника Генштабу, і вже вночі – з 22-23 годин відбувалась підсумкова доповідь за добу особисто начальником Генштабу та начальником оперативного управління із виїздом в Ставку.

Ця робота тривала досить довго. Іноді вона завершувалась вже о 4 – 5 годині ранку. Потім у Генштабі допрацьовувались питання, що виникали в Ставці, а чергова доба збору даних розпочиналася о сьомій годині ранку.

Інформація про зміни на фронтах негайно доповідалася Генштабом. Ставка тричі отримувала письмові бойові донесення: два з яких формувалися на інформації, переданій з Генштабу, а третє давало загальне уявлення про ситуацію на фронтах. Паралельно відбувалася робота із створення детальних карт по кожному фронту і одна карта, що відображала повну картину подій. Карти часто змінювались – загальна – раз у 5-6 днів – а фронтові – через 2-3 дні.

В процесі стратегічного планування воєнних операцій використовувався своєрідний метод. Кожна операція готувалася представниками Генштабу та Ставки. Свої попередні пропозиції вони представляли на розгляд Й. Сталіна, де часто брали участь керівники Генерального штабу. Для уточнення розрахунків у більшості випадків у Ставку прибували Г. Жуков та А. Василевський, а надалі й начальники головних управлінь Наркомату оборони та командувачі військами. [Русский Архив: Великая Отечественная, 1997, Т.23: 44-46].

По факту прийняття рішення відбувалася підготовка плану операції. У Генштабі формувалися завдання фронтів, авіації, флотів, партизанських сил. Розглядалися питання щодо перегрупування військ, здійснювалася підготовка резервів. Також важливим було спланувати як саме будуть взаємодіяти війська та відбуватиметься їхнє матеріально-технічне та бойове забезпечення.

Завдання фронтам ставились, як у формі окремих розпоряджень так і розгорнутих директив. Їх передача відбувалася, в більшості випадків, по технічним каналам зв'язку. В деяких ситуаціях, щоб передати найбільш секретні з них, представникам Ставки доводилося особисто відправлятися на fronti. Часто Верховний Головнокомандувач особисто або від його імені начальник Генерального Штабу при переговорах по прямому проводу повідомляв необхідну інформацію [Василевський А.М., 1988:62].

З часом при обговоренні планів важливих операцій у Ставку почали викликатись командуючі фронтами. У присутності Верховного Головнокомандувача, начальника Генштабу, заступника Верховного Головнокомандуючого, а пізніше й деяких членів Державного комітету оборони здійснювався розгляд та обговорення підготовлених ними планів фронтових операцій, а також – внесення необхідних уточнень та визначення терміну початку операцій.

Проте, вже починаючи з осені 1942 року, розпочинаючи операцію Ставка Верховного Головнокомандування уважно стежила за її розвитком, а в разі створення кризових ситуацій та, коли виникала небезпека зриву поставлених завдань – активно втручалась у дії фронтового командування. Вся операція була під ретельним контролем Генштабу, Верховного Головнокомандувача та представниками Ставки на фронтах. У випадку відчутних невдач відбувалися значні кадрові перестановки. Винаватці дійсні, але й нерідко, уявні знімалися з посад, переводилися із значним пониженням, або й просто відчислялись в резерв. [Данилов В.Д., 1991:65]. Всього за роки війни Генштаб розробив понад 300 операцій фронтів, 50 з яких є стратегічними.

Діяльність Генерального штабу, його ефективність залежала від деяких чинників, а саме: достовірність отриманої інформації від розвідки; швидкість та своєчасність її отримання; наскільки повно дана інформація відображала події на фронтах. Тому одне з провідних видів діяльності Генштабу було організація та ведення розвідки. Чисельні документи свідчать, що на початковому етапі війни ця проблема стояла надзвичайно гостро. Радянські штаби часто не могли отримати достовірну розвідувальну інформацію, адже радянська агентурна розвідувальна мережа була активно атакована заходами німецького командування з дезінформування. Вимагала перебудови й сама система керівництва фронтовою розвідкою. В пошуках оптимальної організаційної структури на деякий час розвідувальне управління було навіть виведено зі складу Генштабу. Знову у ведення Генштабу воно було повернуто у квітні 1943 р. Саме це дало позитивні зрушення та забезпечило підвищення якості планування воєнних кампаній та операцій, а також сприяло втіленню в життя оперативно-стратегічних задумів та їх конкретних розробок. [Русский Архив: Великая Отечественная, 1997, Т.23: 61-62].

Одним із важливих моментів роботи Генерального штабу протягом війни була штатно-організаційна діяльність. Цим, однак, займалось відразу декілька управлінь: організаційне, мобілізаційне та укомплектовування військ. Як свідчить аналіз, представлених в збірках документів, при цьому в деякій мірі знову була повторена стара помилка – адже у серпні 1941 р. ці управління були виведені із складу Генштабу та передані у підпорядкування Народного комісаріату оборони. Та доволі швидко стало зрозуміло, що це порушило оперативність вирішення питань, пов'язаних із організаційною структурою військ та узгодження здійснюваних організаційних заходів із реальними обставинами. Тому наступного року, у квітні місяці, відбулося поновлення організаційного управління при Генштабі. Завдяки матеріалам, що містять документи збірників можна побачити, як проходила розробка та уточнення великих оперативних об'єднань всіх збройних сил. Значні організаційні зміни здійснювались у бронетанкових та механізованих військах, військах зв'язку. Всі вони спрямовувались, насамперед, на більш ефективне використання ударних з'єднань та об'єднань, на покращення управління ними у ході маневрених операцій, які поступово стали основним видом бойових дій.

Стратегічні резерви були головним засобом, який дозволяв Верховному Головнокомандуванню здійснювати неабиякий вплив на хід операцій, воєнних кампаній та повністю на хід війни. Їх створенню, постійно приділялась першорядна увага. Визначення загальної потреби у резервах було одним з важливих обов'язків Генштабу. А також визначення їх видів, строки постачання необхідного та порядок їх створення. Ефективність використання стратегічних резервів, які знаходились виключно у віданні Ставки, в значній мірі залежала від своєчасності та таємності їх перегрупування, чим також постійно займався Генеральний штаб. Цей бік його діяльності також знайшов доволі повне відображення у документах збірників [Русский Архив: Великая Отечественная, 1997, Т.13: 24].

У віданні Генштабу знаходились і такі важливі питання, як будівництво укріплених районів, їх використання, а також створення польових оборонних рубежів, організація оперативного тилу, робота військово-топографічної та шифрувальної служб, військово-дипломатична діяльність. Взаємодія з союзниками теж займала важливе місце в порядку денному цього керуючого органу протягом війни.

Негативний вплив на роботу Генштабу здійснювала часта зміна його начальників. Як відомо за роки війни Генеральний Штаб по чергово очолювали: Г. Жуков – до 20 липня 1941 р., Б. Шапошников – до 11 травня 1942 р., О. Василевський – до 18 лютого 1945 р. і далі – А. Антонов, але особливо відчутною, надто в першій половині війни, була постійна ротація керівників основного його органу – оперативного управління. Адже за час від початку війни і до травня 1943 р. змінилось не мало і не багато ... (8!) начальників оперативного управління. Зрозуміло, що це вкрай негативно відбивалось на всіх сторонах його діяльності, а отже і на ході бойових дій [Атрохов А. В., 2004: 34].

Документи демонструють, що лише з осені 1943 р. було вироблено належний діловий стиль роботи оперативного управління, насамперед за такими критеріями як ритмічність, оперативність, обґрунтованість розроблюваних проектів та рішень. Усталились години представлення в Ставку зведених бойових донесень фронтів, зміст та порядок доповідей начальнику Генштабу, Верховному Головнокомандуванню.

Аналіз документів збірників демонструють, як саме змінювався характер роботи Генерального штабу, те, як з кожним місяцем удосконалювався процес отримання інформації, її обробка, аналіз, як вироблявся той ритм роботи, який диктувався війною. Про це свідчить постійне підвищення його ролі в розробці планів кампаній, стратегічних та фронтових операцій, підготовці та використанні резервів, координація зусиль груп фронтів. Значною була роль Генштабу вже у підготовці та плануванні контрудару, а потім і контрнаступу під Москвою. Особливе значення мало своєчасне сформування резервних армій, – збереження таємниці зосередження їх у важливих районах, організація взаємодії між фронтами. Саме це, як видно із змісту документів, і зумів належно організувати Генштаб. Та водночас через припущені Верховним Головнокомандуванням Червоної Армії серйозні прорахунки сповна реалізувати досягнуті результати не вдалося, а загальний наступ на всіх стратегічних напрямках був через це приречений на невдачу.

Вивчення змісту документів та матеріалів збірників їх об'єктивний аналіз дозволяє стверджувати, що найвище радянське військове керівництво на початковому етапі війни не змогло організувати чітку роботу ні Генштабу, ні Ставки. Особливо яскраво це проявилось у недбалому ставленні до інформації, отриманої від розвідувальних служб, що доволі непогано працювали. Так, влітку 1942 року, за планом кампанії розробленим Генштабом за наказом Ставки ВГК, намічались наступальні операції на всіх стратегічних напрямках. Але, разом з тим, не враховувалися, а часто й просто ігнорувалися дуже важливі та достовірні дані розвідки, що свідчили про факт підготовки німцями головного удару на півдні. Німецьке

командування дуже вдало організувало досить правдоподібну операцію, метою якої була дезінформація радянських військ. Ця операція включала зімітовані перегруповання та переміщення військ, штабів та командних пунктів вермахту у московському напрямку, тоді як підготовка реальної операції стратегічного значення – велась на півдні. В результаті Генеральний штаб, згідно отриманих директив, забезпечував зосередження основних сил РСЧА на основній ділянці радянсько-німецького фронту, що було вагомим стратегічним прорахунком, оскільки Південно-Західний, Південний та Кримський фронти зазнали потрібних для відбиття ударів наступальних угруповань ворога і, як наслідок залишились без вкрай необхідних резервів та значних, як людських, так і ще в більшій мірі територіальних втрат [Русский Архив: Великая Отечественная, 1997, Т.23: 65].

Лише поступово, як це добре проглядає із наведених документів, Генеральний штаб як найважливіший орган, через який здійснювалося керівництво всіма ланками Збройних Сил, набував належного досвіду і, що не менш важливо достатньої поваги до нього, як з боку Ставки, що добре проявилось вже під час планування низки стратегічних наступальних операцій, кінця 1942, – початку 1943 року, які корінним чином змінили хід Другої світової війни в цілому.

У вересні 1942 р. Генеральним штабом було розпочато розробку конкретного плану контрнаступу під Сталінградом. Для всебічного вивчення обстановки районів воєнних дій та уточнення важливих аспектів на Південно-Східний фронт відбув начальник Генштабу О. Василевський, а на Сталінградський – заступник Верховного Головнокомандувача, Г. Жуков. Показово, що разом з ними туди ж були направлені й групи досвідчених операторів Генштабу.

Це детально відображено у матеріалах збірників. Наведені в них документи переконливо свідчать, що саме завдяки їх наполегливій роботі по ходу підготовки операції радянському командуванню вдалося створити потужні і добре збалансовані ударні угруповання на напрямках головних ударів Сталінградського, Донського, Воронежського фронтів, до того ж, не маючи вагомої переваги над ворогом в силах та військовому забезпеченні в районі межиріччя Волги і Дону.

Саме завдяки Генштабу Ставці ВГК вдалося успішно провести, забезпечити оперативне маскуванню зосередження ударних угруповань, визначити вдалий момент переходу військ в контрнаступ, організувати достатньо ефективну повітряну блокаду, оточеного в районі Сталінграду, противника.

У той же час, при плануванні та проведенні цієї вирішальної для долі війни стратегічної операції були припущені й вагомі прорахунки. Саме це, не приховуючи, нам демонструють матеріали збірників. Одним з таких прорахунків, було те, що не вдалося правильно визначити чисельність оточених в районі Сталінграду військ противника. Вона оцінювалась у 80-90 тис. осіб, а насправді в оточені було 330 тис. осіб. Як наслідок, спроба знищити оточене угруповання у короткі терміни не мала успіху, його ліквідація надмірно затяглася. Це призвело до того, що на початку лютого війська, які розвиваючи наступ на захід були вже на підступах до Харкова, підтримати їх було фактично нічим.

У ході подальших битв Генеральний штаб остаточно утвердився, як авторитетний професійний орган, здатний вирішувати складні завдання щодо, як планування матеріально-технічного забезпечення, так і оперативного проведення воєнних операцій. Як наслідок, його начальнику – О. Василевському було присвоєно звання генерала у 1943 році, а згодом маршала СРСР, що підтверджувало якісну діяльність цього органу. [Русский Архив: Великая Отечественная, 1997, Т.13: 44].

На наступних етапах війни Генштаб здійснював все більш якісне планування операцій з урахуванням всього комплексу військово-політичних та економічних факторів, грамотно формувалися напрямки діяльності, фокусування та зосередження провідних сил, а також нанесення основного удару. В процесі цього ним визначались угруповання військ оптимальної потужності і визначались все більш ефективні способи бойових дій, приймалися максимально дієві заходи, спрямовані на всебічне забезпечення фронтів всім необхідним та організації ефективного керівництва ними під час проведення динамічних наступальних операцій другої половини війни.

Так, до планування та матеріальної підготовки бойових дій на літо і осінь 1944 р. Генеральний штаб приступив значно раніше, ніж при підготовці кампаній попередніх років. Здійснювались ретельні оперативно-стратегічні розрахунки, з метою посилення фронтів, зосереджувались резерви, накопичувались матеріально-технічні засоби. Для досягнення раптовості літнього стратегічного наступу наприкінці травня 1944 р. Генштабом була направлена військам ретельно опрацьована директива, яка вимагала проведення цілого ряду необхідних заходів, що дозволило б ввести противника в оману стосовно справжніх планів радянського командування. Проведення цілої серії добре продуманих дезінформаційних і

маскувальних заходів не дозволила противнику своєчасно визначити напрямки вирішальних ударів Червоної Армії. Як наслідок, основні стратегічні резерви вермахту були зосереджені на південно-західній ділянці фронту і перебували там до розгортання потужного наступу радянських військ в Білорусії [Русский Архив: Великая Отечественная, 1997, Т.23:70].

В результаті вмілих дій всіх вищих ланок радянського військового керівництва літньо-осіння кампанія 1944 року стала однією з найрезультативніших у Другій світовій війні. В її ході були розгромлені основні стратегічні об'єднання противника, які перебували на радянсько-німецькому фронті. Була звільнена практично вся радянська територія, а також Румунія та Болгарія. Від ворога була очищена і значна частина Польщі, Чехословаччини, Угорщини.

**Висновки.** Так, вивчення документів збірників дозволяє простежити подекуди нелегкий процес становлення Генерального штабу, що остаточно утвердився, як авторитетний професійний орган, здатний вирішувати складні завдання щодо, як планування матеріально-технічного забезпечення, так і оперативного проведення стратегічних операцій, змін, які відбувалися на різних етапах війни у взаємодії Генерального штабу та Ставки, що посилювало колегіальний принцип прийняття важливих рішень та сприяло стратегічному управлінню.

#### Джерела та література:

**Атрохов, А. В.** (2004). Особливості організації управління та зв'язку в роки Великої Вітчизняної війни / А. В. Атрохов, О. І. Гуржій, О. Є. Лисенко, С. В. Сидоров. К.: Ін-т історії України НАН України/ 149 с.

**Великая Отечественная война.** (1995). Великая Отечественная война. Историография. М., 346 с.

**Василевський, А. М.** (1988). Дело всей жизни. М..

**Данилов, В. Д.** (1991). Ставка ВГК, 1941–1945. М..

**Жуков, Г. К.** (1992). Воспоминания и размышления: В 3 т. М. Т. 2.

**Русский Архив: Великая Отечественная** (1997). Русский Архив: Великая Отечественная / под. общ. ред. В. А. Золотарева. М.: ТЕРРА,. Т. 23 (12–1). Генеральный штаб в годы Великой Отечественной войны. 1941 г. 328 с.

**Русский Архив: Великая Отечественная** (1997). Русский Архив: Великая Отечественная / под. общ. ред. В. А. Золотарева. М.: ТЕРРА,. Т. 13 (2–2). Приказы народного комиссариата обороны СССР 22 июня 1941 г. – 1942 г. 448 с.

**Сборник документов Верховного Главнокомандования за период Великой Отечественной войны** (1968). Сборник документов Верховного Главнокомандования за период Великой Отечественной войны В 4-х выпусках. М..

**Stanislav I. Chumak**

Military Academy

PhD (History), Associate Professor (Ukraine)

#### Establishment of the General Staff of the Russian Armed Forces as the Main Planning and Organizing Center of the Supreme Command in the World War II

**Abstract.** *The aim of the article is to analyze the process of formation of the General Staff as the main planning and organizing center and at the same time the operational management of the Supreme Command during World War II based on a study of documents and materials published in a series of collections "Russian Archives. The research methodology is based on a combination of general scientific (analysis, synthesis, generalization) and special-historical (historical-genetic, historical-typological, historical-systemic) methods of historicism, systematicity, scientificity and verification. The scientific novelty of the work is that the author uses still unknown to researchers, materials from the collections "Russian Archive. Red Series", which contain unique documents demonstrating the formation and operation of the General Staff of the RSCA, data collection and assessment system, planning operations, their preparation and management.*

**Conclusions.** *Analysis of the documents of the collections provides an opportunity to form a clear idea of the peculiarities of the formation and work of the General Staff. About how the process of obtaining information, its processing, analysis and how the rhythm of work dictated by the war was improved every month. Evidence of this is the constant increase in its role in the development of campaign plans, strategic and frontline operations, preparation and use of reserves, coordination of efforts of groups of fronts. The role of the General Staff was significant in the preparation and planning of the counterattack, and then the counteroffensive near Moscow. Of particular importance was the timely creation of reserve armies – the secrecy of their concentration in important areas, the organization of interaction between the fronts. This, as can be seen from the content of the documents, was able to properly organize the General Staff. At the same time, due to serious*

*miscalculations made by the Supreme Command of the Red Army, the achieved results could not be fully realized, and the general offensive in all strategic directions was doomed to failure.*

**Key words:** General Staff of the Russian Armed Forces, Supreme Command, People's Commissariat of Defense, Soviet headquarters.

#### References:

**Atrokhov, A. V.** (2004). *Osoblyvosti orhanizatsii upravlinnia ta zviazku v roky Velykoi Vitchyznianoї viiny* [Peculiarities of the organization of management and communication during the Great Patriotic War] / A. V. Atrokhov, O. I. Hurzhii, O. Ye. Lysenko, S. V. Sydorov. K. : In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 149 s. [in Ukrainian].

**Velikaya Otechestvennaya vojna** (1995). *Velikaya Otechestvennaya vojna. Istoriografiya* [The Great Patriotic War. Historiography]. M., 346 s. [in Russian].

**Vasilevs'kij, A. M.** (1988). *Delo vsej zhizni* [Life's work]. M. [in Russian].

**Danilov, V. D.** (1991). *Stavka VGK, 1941–1945* [Headquarters of the Supreme High Command, 1941–1945]. M.. [in Russian].

**Zhukov, G. K.** (1992). *Vospominaniya i razmyshleniya: [Memories and reflections:] V 3 t. M., T.2.* [in Russian].

**Russkij Arhiv: Velikaya Otechestvennaya** (1997). *Russkij Arhiv: Velikaya Otechestvennaya* [Russian Archive: Great Patriotic War] / pod. obshch. red. V. A. Zolotareva. M. : TEPPA, T. 23 (12–1). *General'nyj shtab v gody Velikoj Otechestvennoj vojny* [General Staff during the Great Patriotic War. 1941]. 1941 g. 328 s. [in Russian].

**Russkij Arhiv: Velikaya Otechestvennaya** (1997). *Russkij Arhiv: Velikaya Otechestvennaya* [Russian Archive: Great Patriotic War] / pod. obshch. red. V. A. Zolotareva. M. : TEPPA, T. 13 (2–2). *Priказы narodnogo komissariata oborony SSSR 22 iyunya 1941 g. – 1942 g.* [Orders of the People's Commissariat of Defense of the USSR June 22, 1941 - 1942] 448 s. [in Russian].

**Sbornik dokumentov Verhovnogo Glavnokomandovaniya za period Velikoj Otechestvennoj vojny** (1968). *Sbornik dokumentov Verhovnogo Glavnokomandovaniya za period Velikoj Otechestvennoj vojny* [Collection of documents of the Supreme High Command for the period of the Great Patriotic War] V 4-h vypuskah. M.. [in Russian].

Статтю надіслано до редколегії 10.07.2022 р.  
Статтю рекомендовано до друку 13.08.2022 р.